19 EKİM – 9 KASIM 2026 • 9. DENİZ OKURYAZARLIĞI KURSU • ORTAK BİLDİRGE

Denizin de Sözü Var

Denizi öğrenmek, sorunları anlamak, birlikte çözüm üretmek için...

Deniz, uzakta duran bir manzara değil

Bu kursa hepimiz aynı kapıdan girmedik. Birimiz sualtında biriken atıkları gördüğü için, birimiz öğrencilerine anlatacak daha doğru kelimeler aradığı için, birimiz gemilerdeki çalışma biçimlerinin denize etkisini sorguladığı için buradaydı. Aramızda dalgıçlar, öğretmenler, bilim insanları, sağlık çalışanları, sosyal bilimciler, iletişimciler, kamu görevlileri ve denizi henüz yakından tanımaya başlayanlar vardı. Bizi buluşturan şey, denizi sevmek kadar onu anlamanın da sorumluluk olduğuna inanmaktı.

> *"Denizle ilgilenmenin maddiyat gerektirdiği ve denizlere sadece sahil kesimlerinde yaşayan insanların sahip çıkması gerektiği yanlış algılarının düzeltilmesine yayın içerikleriyle katkı sağlayabileceğimi düşünüyorum."*

Bu cümleyi bir davet olarak okuyoruz: Deniz okuryazarlığı yalnızca kıyıda yaşayanların, dalış yapanların ya da deniz bilimcilerin alanı değildir. Yağmur suyunun izlediği yol, kullandığımız plastik, tükettiğimiz balık, ürettiğimiz haber ve verdiğimiz karar denize ulaşır. Denizin geleceği de bu nedenle hepimizin meselesidir. Deniz, yaşamın tümünü birbirine bağlar ama aynı zamanda yaşamın tümünden etkilenir.

Boş sandalyede kim oturuyor?

Çatışma analizi ve paydaş değerlendirmesinden uyarladığımız ***"Boş Sandalye"*** yaklaşımında, karar masasında temsil edilmeyen ancak alınan kararlardan doğrudan etkilenen canlıların, habitatların, ekosistemlerin ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarını da tartışmaya dahil etmeye çalıştık. Boş sandalye, denizin insan gibi konuştuğu varsayımı değil; bilimsel veriler, ekolojik gereksinimler ve sorumluluklarımız üzerinden onun adına sorulması gereken soruları görünür kılma davetidir.

Düzenlediğimiz 9. Deniz Okuryazarlığı Kursunda yaptığımız derslerde, kurgusal **"Ortak Koy"** üzerinden kararlar verdik. Bir iskele genişletilecekse, bir yapay resif önerilecekse, balıkçılık düzenlenecekse veya kıyı temizlenecekse yalnızca konuşabilenleri değil, kararın sonuçlarını taşıyacak olanları da düşünmeye çalıştık: deniz çayırlarını, yavru balıkları, kaplumbağaları, kıyı ekosistemlerini, küçük ölçekli balıkçıları ve henüz doğmamış kuşakları. "***Boş sandalye***" kavramı, bizim için alınan kararların eksik yönlerini fark etme, sorunu da, çözümü de daha bütünlüklü görebilme yöntemiydi.

> *"Bu kursla beraber aslında denizlerin ne kadar yetim kaldığını anlamış oldum."*

Son oturumda bir kursiyerimizin söylediği bu söz, ortak farkındalığımızı özetliyor. Denizler sahipsiz değil; ancak çoğu zaman onları korumakla yükümlü karar süreçlerinde ekolojik ihtiyaçları yeterince temsil edilmiyor. Bu yüzden denizin sesini duymak, yalnızca onun güzelliğini anlatmak değil; yaşam alanlarını, bilimsel kanıtları ve alınan kararların uzun vadeli sonuçlarını ciddiye almak demektir.

> *"Ne yazık ki yaşayan tüm canlıların sesi eksik..."*

“Ekolojik olarak sürdürülebilir popülasyonun sağlanması nasıl güvence altına alınacak?”

Bu soruların bize öğrettiği en önemli farkındalık; bir projenin yapılabiliyor olması, mutlaka yapılması gerektiği anlamına gelmez. Bilimsel bilgi eksikse bunu açıkça söylemek; zarar ihtimali varsa alternatifleri, ertelemeyi ve vazgeçmeyi de seçenek olarak tutmak gerektiğini kabul etme esnekliği. Çünkü deniz zorlamaya da, hafife almaya da gelmez.

Kirliliğin kıyıda bitmediğini öğrendik

Plastik bir atığı toplamak önemlidir ama onu denize taşıyan alışkanlıkları, atık yönetimini, altyapıyı ve üretim zincirini değiştirmeden bu sorun bitmez. Mikroplastikleri, besin tuzu yüklerini, kirleticilerin besin ağındaki yolculuğunu ve kayıp av araçlarını tartışırken “temiz görünen” bir kıyının kesin olarak sağlıklı olmadığını da gördük.

“Karadan temiz görünen kıyıların su altında biriken kirlilik, çoğu zaman gözden kaçıyor.”

“Deniz canlıları ve deniz çayırları, atıkların denize hiç ulaşmamasını isterdi.”

Bu yüzden temizliğin ötesine geçen bir deniz koruma dilini ve eylemini savunuyoruz: Kaynağı sorgulayan, ölçen, öncelikle önlemeye ve korumaya odaklanan ve görünmeyeni görünür kılan bir dil. Bir kursiyerin önerdiği gibi, sualtını hiç görmeyen insanların da sorunları somut biçimde kavrayabilmesi için fotoğrafın, hikâyenin, eğitimin ve bilimsel verinin birlikte kullanılmasını önemsiyoruz.

İklim değişirken deniz de değişiyor

Türkiye denizlerinin birbirinden farklı sıcaklık, tuzluluk, akıntı ve oksijen koşullarını; iklim değişikliğinin bu sistemlerle ilişkisini; istilacı yabancı türlerin ekolojik ve toplumsal sonuçlarını konuştuk. Deniz kaplumbağalarının yumurtlama kumsalında bir lambanın yönünün bile yaşamla ölüm arasında fark yaratabileceğini düşündük. Zehirli ve tehlikeli türlerde korku yerine doğru tanımlamayı, güvenilir ilk yardım bilgisini ve sorumlu bildirim kültürünü öne çıkardık.

“Deniz ışık kirliliğinin az, iklimin stabil ve ekolojik dengeye saygılı bir kumsal isterdi.”

Denizi korumak, değişimi yok saymak değil; değişimi anlayacak kadar dikkatli, yanlış kararları düzeltecek kadar cesur ve açık fikirli olmaktır. Yeni tür gözlemleri, kıyı yapılaşması veya habitat restorasyonu hakkında kesin yargılara varmadan önce yerel ve bölgesel veri, bağımsız bilimsel değerlendirme ve uzun süreli izleme gereklidir.

Mavi ekonomi hangi denizin üzerinde yükselecek?

Kıyıların geçim, ulaşım, turizm ve üretim için taşıdığı önemi inkâr etmiyoruz. Ancak **“mavi”** sözcüğünün her ekonomik faaliyeti kendiliğinden sürdürülebilir yapmadığını da yaşanan deneyimlerden biliyoruz. Balıkçılıkta yalnızca av miktarını; turizmde yalnızca ziyaretçi sayısını; restorasyonda yalnızca yerleştirilen yapı sayısını başarı sayamayız. Habitatın sağlığına, adil erişime, geçim koşullarına ve kararların geri dönülebilirliğine de bakmalıyız.

“Ekonomik çıkarları gözetirken deniz ekosistemlerinin sürdürülebilirliğini ve gelecek nesillerin yaşam hakkını nasıl koruyacaksınız?”

İki Birleşmiş Milletler On Yılı, tek bir sorumluluk

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma için Okyanus Bilimleri On Yılı (2021–2030), okyanus hakkında ihtiyaç duyduğumuz bilginin, istediğimiz okyanusa ulaşmak için nasıl kullanılacağını

soruyor. Birleşmiş Milletler Ekosistem Restorasyonu On Yılı (2021–2030) ise bozulmayı durdurma, önleme ve ekosistemleri iyileştirme sorumluluğunu hatırlatıyor. Bizim için bu iki çağrı birbirini tamamlıyor: Bilimsel bilgi olmadan doğru restorasyon olmaz; toplumla paylaşılmayan bilgi de kararları kendiliğinden değiştirmez.

Deniz çayırları, kıyı sulak alanları ve diğer hassas habitatlar söz konusu olduğunda önce mevcut sağlıklı alanların korunması gerektiğini vurguluyoruz. Restorasyon, tahribata peşin izin veren bir telafi vaadi değildir. Ne yapılacağı kadar neden, nerede, kiminle, hangi başlangıç verisiyle ve hangi ekolojik göstergelerle değerlendirileceği de önemlidir.

Tam da kursumuzun sona erdiği 9 Kasım 2026'da, Antalya'da COP31 iklim görüşmeleri başlıyor. Küresel iklim kararlarının konuşulduğu bu gün, denizin sesini de duymak gerektiğini hatırlatıyor: Isınan denizler, değişen tür dağılımları, kırılgan kıyı habitatları ve denizle geçinen topluluklar iklim gündeminin dışında bırakılamaz. Okyanus Bilimleri On Yılı'nın bilgi üretme çağrısıyla Ekosistem Restorasyonu On Yılı'nın onarma sorumluluğunu, Antalya'dan yükselen bu soruyla buluşturuyoruz: İklim için alınan kararlar, denizin yaşamını ve onu korumaya çalışan insanların sesini ne kadar hesaba katıyor?

Bu kurstan yanımızda götürdüğümüz sözler

Denizle ilgili kararların bilimsel kanıta dayanmasını; belirsizliklerin gizlenmemesini; yerel bilgi ve bağımsız uzmanlığın birbirini dinlemesini; çocukların, kıyı topluluklarının ve denizin sessiz sakinlerinin unutulmamasını istiyoruz. Kirlilikle mücadelede kaynağında önlemeyi, korumada ekosistem bütünlüğünü, iletişimde korkutmak yerine doğru bilgilendirmeyi, yönetimde şeffaflığı ve gerekçeli yanıtı savunuyoruz.

> *"Akdeniz kıyılarında bilimsel bulgular ile kıyı toplulukları arasında ciddi bir kopukluk var."*

Bizler, işte bu kopukluğu azaltmak için bir araya geldik. Kursun en önemli sonuçlarından biri de farklı deneyimlerin birbirine soru sorabilmesi oldu. Bazen bir öğretmenin sorusu bir araştırmacının anlatımını değiştirdi. Bazen bir dalgıcın gözlemi bir yönetim kararının eksik yanını gösterdi. Bazen "Denizin kendisi burada olsaydı ne isterdi?" sorusu tartışmanın yönünü değiştirdi.

Öğrenmek, kendi bakış açımızı da değiştirmektir

Kurs boyunca yalnızca denizlerin sorunlarını değil, bu sorunlara yaklaşırken kendi önceliklerimizi de sorguladık. Ekolojik gereksinimleri korumakla insanların geçim ve yaşam ihtiyaçlarını anlamak birbirinin karşıtı olmak zorunda değil. Koruma kararlarının bilimsel dayanaklarının yanı sıra toplum tarafından anlaşılması, benimsenmesi ve uzun vadede uygulanabilir olması da önemli.

> *"Ekolojik önceliklerden ödün vermeden, toplumun ihtiyaçlarını da gözeten ve mümkün olduğunca tüm taraflar için fayda sağlayabilecek çözümler üretmenin ne kadar önemli olduğunu yeniden düşünme fırsatı buldum."*
>
> *"Kurstaki sorular yalnızca öğrendiklerimi değerlendirmemi değil, farklı bakış açılarıyla düşünmemi ve kendi yaklaşımlarımı da sorgulamamı sağladı."*

Bu sözler bize, deniz okuryazarlığının yeni bilgiler edinmenin yanı sıra kendi mesleki kabullerimize yeniden bakmak olduğunu hatırlatıyor. Belki de birbirimizi ikna etmeye çalışmadan önce birbirimizi anlamayı öğrenmek, bu kursun en değerli ortak kazanımlarından biri.

Son söz değil, birlikte kurulacak cümle

Bu kursun sonunda hazırladığımız bildirgeyle, denizi kararların dışında bırakmamaya söz veriyoruz. Deniz okuryazarlığını yalnızca öğrenilen bilgi değil; dinleme, soru sorma, kanıt arama, farklı görüşlerle konuşma ve gerektiğinde karar değiştirme becerisi olarak görüyoruz.

Deniz bizim için yaşamın dekoru değil, bizzat kendisidir. Birlikte yaşadığımız, birlikte anladığımız, birlikte soluduğumuz gezegenin nefesidir. Onun sağlıklı kalma hakkını, insanın denizle kurduğu ilişkinin başlangıç noktası olarak kabul etmeye davet ediyoruz. Bu amaçla yollarımızı ve eylemlerimizi denize doğru birleştirmeyi önemsiyoruz.

9. Deniz Okuryazarlığı Kursu • 19 Ekim – 9 Kasım 2026

Editoryal not: Katılımcı alıntıları modül anketleri, kurs değerlendirme anketi ve 9 Kasım 2026 kapanış oturumundan derlenmiştir. Alıntılar isim belirtilmeden kullanılmıştır.

Eğitmenlerimize teşekkür

Bu bildirgenin arkasında yalnızca on iki modüllük bir eğitim programı değil; bilgilerini, deneyimlerini ve sorularını cömertçe paylaşan değerli eğitmenlerimizin emeği var. Denizel yaşamı farklı yönleriyle anlamamıza, yerleşik kabullerimizi sorgulamamıza ve birlikte düşünmemize katkı sunan tüm hocalarımıza içtenlikle teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Nesrin ALGAN • Prof. Dr. Ülgen AYTAN • Prof. Dr. Halim Aytekin ERGÜL • Prof. Dr. Oğuz TÜRKOZAN • Doç. Dr. Selin Gamze SÜMEN • Doç. Dr. Onur GÖNÜLAL • Dr. Sibel SEZER • Dr. Mustafa MANTIKÇI • Dr. İdil ÖZ • Dr. Elif ÖZGÜR

International Ocean Institute (IOI) – Ocean Academy ve Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV) çatısı altında bu buluşmayı mümkün kılan, hazırlık ve koordinasyon sürecinde emek veren herkese de teşekkür ediyoruz. Denizin geleceğine ilişkin sorularımızı birlikte sormaya devam edeceğiz.

Bildirgeyi Destekleyenler

19 Ekim – 9 Kasım 2026 | 28 onaylı destekçi

Abdullah Alperen OKUMUŞ
Aysu Kumsal KARGI
Barış ŞİMŞEK
Bersu Olgu ERDOĞDU
Deniz HONAMLI
Didem HEKİMOĞLU TUNÇ
Doğanay ÖZTÜRK ANAREFE
Elif FIRAT
Esra ÖZCAN
Evren LAFÇI
Fatma ESEN
Furkan Ahmet USLU
Hande ALPASLAN
Hatice Buse YAVUZ
İlayda TAŞKAYA
İzgi Savaş ÖZEN
Kerem ÜNAL
Mehmet AKSU
Melisa GÖNEN
Mert DİNÇ
Mustafa AKTAŞ
Oksana GÜLÜNAY
Selay SAYKAL
Selgün ÖZELÇİ KAHVECİOĞLU
Semiha MAÇÇA
Tuğçe GEMCİ
Uğur EKEN
Zeycan HELVACI